

โครงสร้างอำนาจและการกระจุกตัว
ของความมั่งคั่งในท้องถิ่น:
กรณีศึกษาจังหวัดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก*

Power Structure and Concentration of Wealth
in a Local Area: A Case Study
of a Province in the Eastern Region

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (Chaiyon Praditsit)**

ชัยณรงค์ เครือนวน (Chainarong Khruenuan)***

* บทความชิ้นนี้ปรับปรุงจากรายงานการวิจัยเรื่อง “โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุนในจังหวัดแห่งหนึ่ง” ภายใต้ชุดโครงการวิจัย “สู่สังคมไทยเสมอหน้า การศึกษาโครงสร้างความมั่งคั่งและโครงสร้างอำนาจเพื่อการปฏิรูป” โดยมี ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ผาสุกพงษ์ไพจิตร เป็นหัวหน้าโครงการ

** รองศาสตราจารย์ ดร., ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Assoc. Prof. Dr., Department of Public Administration at Rambhai Barni Rajabhat University

*** ดร., อาจารย์ประจำ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Ph.D., Department of Political Science at Faculty of Political Science and Law, Burapha University

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการก่อรูปโครงสร้างอำนาจ กระบวนการสะสมทุน และการผลิตซ้ำโครงสร้างอำนาจขั้วเด่นขั้วเดียว ในจังหวัดแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างอำนาจ ขั้วเด่นขั้วเดียวในจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษาเริ่มก่อรูปขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 2530 อันเป็นผลจากความสำเร็จของชนชั้นนำท้องถิ่นในการสร้างเครือข่าย ระหว่างกลุ่มและชนชั้นต่าง ๆ เมื่อพิจารณาถึงการสะสมความมั่งคั่งของชนชั้นนำ ท้องถื่นดังกล่าว พบว่า มีลักษณะของการสะสมทุนเบื้องต้น กล่าวคือ เป็นการสะสมทุนโดยอาศัยกลไกนอกพลังทางเศรษฐกิจโดยตรงก่อนการครอบงำของ วิธีการผลิตแบบทุนนิยม โครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำท้องถิ่นเริ่มสั่นคลอน ในช่วงทศวรรษ 2550 ดังนั้น จึงเกิดการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดโครงสร้างอำนาจ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการหันมาให้ความสำคัญกับการเมืองในระดับ ท้องถื่น การให้ความสำคัญกับการทำงานการเมืองในเชิงวัฒนธรรม รวมทั้ง การจัดตั้งพรรคการเมืองท้องถิ่น

คำสำคัญ: โครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียว/ การเชื่อมร้อยเครือข่าย/ การสะสมทุนเบื้องต้น/ การผลิตซ้ำโครงสร้าง

Abstract

Objective of this research were to study formation of power structure, capital accumulation process and reproduction of one-polarity dominant power structure in one province of the eastern region. The result found that the power structure was formed in late 2530s B.E. Because of success of the local elite concerning internetworking among social groups and classes. In

term of wealth accumulation, we found that it was primitive accumulation though direct extra-economic force. After the power structure was shaken in 2550s B.E., it was necessary to reproduce the power structure through focusing on local politics, aiming at culture politics and organizing local political party.

Keywords: One-polarity dominant power structure/ Internet working/ Primitive accumulation of capital/ Structure reproduction

บทนำ

พื้นที่ทางการเมืองไทยแบบรวมศูนย์ ซึ่งมีเวทีทางการเมืองอยู่ในเมืองหลวงและตั้งอยู่บนโครงสร้างอำนาจที่ถูกปกครองโดยชนชั้นนำข้าราชการทหารตำรวจและพลเรือนภายใต้ระบอบอำมาตยาธิปไตย (Riggs, 1966) เริ่มเปลี่ยนแปลงไปหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทั้งนี้เพราะการเมืองไทยได้พัฒนาไปสู่ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ ดังนั้น เวทีการเมืองไทยได้ขยายจากเมืองหลวงไปสู่ต่างจังหวัดภายใต้กระบวนการเลือกตั้งหลังรัฐธรรมนูญปี 2521 เราจะพบปรากฏการณ์ว่าจังหวัดต่าง ๆ เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจจากเดิมที่ตั้งอยู่บนชนชั้นนำข้าราชการแต่เพียงฝ่ายเดียว ไปสู่โครงสร้างอำนาจที่ผนวกเอานักธุรกิจการเมืองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นนำท้องถิ่น (Ruth McVey, 2000)

โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นใหม่ที่เกิดขึ้นได้นำมาซึ่งปัญหาความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและการเมืองใน 2 ประการ คือ การรวมศูนย์อำนาจในท้องถิ่นและการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่น กล่าวโดยเฉพาะจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษาครั้งนี้ พบว่า การเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตยครึ่งใบหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี 2521 ได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของชนชั้นนำท้องถิ่น ซึ่งชนชั้นนำท้องถิ่นดังกล่าวสามารถสร้างเครือข่ายอำนาจและก่อรูปเครือข่ายอำนาจเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบขั้วเด่นขั้วเดียว ในขณะที่เดียวกันก็ยังพบปรากฏการณ์ของการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในกลุ่มชนชั้นนำคู่ขนานกันไปด้วย ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองว่า ความไม่เสมอภาคทางการเมืองในรูปของโครงสร้างอำนาจขั้วเด่นขั้วเดียวนั้นก่อรูปขึ้นมาได้อย่างไร โครงสร้างดังกล่าวมีผลต่อกระบวนการสะสมทุนของกลุ่มผู้มีอำนาจในโครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียวอย่างไร โดยผู้วิจัยหวังว่าผลการศึกษาความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและการเมืองดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาการก่อรูปโครงสร้างอำนาจขั้วเด่นขั้วเดียวในจังหวัดแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียง
2. เพื่อศึกษากระบวนการสะสมทุนของชนชั้นนำที่ครอบงำโครงสร้างอำนาจขั้วเด่นขั้วเดียวในจังหวัดแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียง
3. เพื่อศึกษากระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดโครงสร้างอำนาจขั้วเด่นขั้วเดียวในจังหวัดแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียง

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์กระบวนการก่อรูปโครงสร้างอำนาจ ชั่วเด่นชั่วคราว โดยการวิเคราะห์กระบวนการเชื่อมและกระชับเครือข่ายกับผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษา หลังจากนั้นจะวิเคราะห์กระบวนการสะสมทุนของชนชั้นนำที่ครอบงำโครงสร้างอำนาจชั่วคราวตั้งแต่การเป็นผู้ประกอบการรายย่อย สู่อุตสาหกรรมในยุคธุรกิจใต้ดินและการสะสมทุนในยุคธุรกิจที่เป็นทางการ ท้ายที่สุดจะวิเคราะห์เงื่อนไขและวิธีการในการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดโครงสร้างอำนาจชั่วคราวชั่วคราวชั่วคราว โดยใช้เวลาในการศึกษาตั้งแต่กลางทศวรรษ 2510 ถึงช่วงกลางทศวรรษ 2550

แนวคิดหลักในการวิจัย (Core Concept)

ในการวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ครั้งนี้ จะใช้แนวคิดหลักทางวิชาการเป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อนกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การตั้งปัญหาการวิจัยจนถึงการวิเคราะห์ข้อมูล แนวคิดหลักที่จะนำมาใช้ในที่นี้ ได้แก่

ก. แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชน (Community Power Structure) โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชนเป็นเครื่องมือช่วยในการศึกษา (ระดม วงษ์น้อม, 2527; ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2552) จากการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดโครงสร้างอำนาจชุมชนที่สำคัญ พบว่า มีแนวคิดเชิงทฤษฎีอยู่ 3 ตัวแบบ คือ โครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยมและโครงสร้างอำนาจเชิงอุปถัมภ์ ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจของจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าโครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยมไม่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัด เนื่องจากแนวคิดพหุนิยมมีฐานคิดว่าการเมืองท้องถิ่นมีกลุ่มหลากหลายที่มีบทบาทในท้องถิ่น โดยกลุ่ม

มีลักษณะที่พร้อมเปิดรับสมาชิกและไม่มีผลประโยชน์ทางชนชั้นในการเคลื่อนไหว ดังนั้น ผู้นำท้องถิ่นในฐานะคนกลาง (Broker) ของกลุ่มจึงมีฐานอยู่ทางการเมืองมากกว่าทางเศรษฐกิจหรือสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำและแบบอุปถัมภ์เป็นตัวช่วยวิเคราะห์

ข. แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนเบื้องต้น (Primitive Accumulation of Capital) งานวิจัยนี้จะใช้แนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นในการตีความแบบใหม่ ซึ่งเรียกว่าการสะสมทุนเบื้องต้นที่มีความต่อเนื่องยั่งยืน (Inherent - Continuous Primitive Accumulation) แทนแนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นในรูปแบบเก่าที่ถือว่าการสะสมทุนเบื้องต้นเป็นเพียงช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ก่อนการเกิดวิถีการผลิตแบบทุนนิยม (Historical Primitive Accumulation) ในการวิจัยนี้เห็นว่า กระบวนการสะสมทุนเบื้องต้นได้ก่อให้เกิดการแตกตัวทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น (Social Differentiation) และจัดคนในชุมชนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ที่ความลดหล่นกันตามฐานะของทรัพย์สินเงินทอง นอกเหนือจากการใช้ตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมตามที่เป็นมาในอดีต กระบวนการนี้เรียกกันว่าการแบ่งชั้นทางสังคม การแบ่งชั้นทางสังคมดังกล่าว เกิดจากการที่ผู้นำท้องถิ่นสามารถสะสมความมั่งคั่งจากธุรกิจทั้งที่ผิดกฎหมาย และถูกกฎหมาย กลายมาเป็นนายทุนท้องถิ่น เช่น การที่พ่อค้า (Merchant) เจ้าที่ดิน (Landlord) หรือผู้ให้กู้ดอกเบี้ยสูง (Usury) เป็นต้น กลุ่มนายทุนท้องถิ่นได้ก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำท้องถิ่น (Local Elite) โดยการสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ขึ้นมา

วิธีวิทยาในการวิจัย

งานวิจัยจะใช้มรรควิธีวิทยาของแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบประวัติศาสตร์เชิงโครงสร้าง ซึ่งให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผู้กระทำทางสังคม (Social Actor) กระบวนการทางสังคม (Social Process) และโครงสร้างสังคม (Social Structure) บนฐานหลักภาษาวีธีสำหรับการวิเคราะห์สังคม เพื่อแสดงให้เห็นถึงการคลี่คลายจากความเป็นมาในอดีตถึงสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสิ่งที่จะเป็นไปในอนาคต ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากกระบวนการทางสังคมถูกขับเคลื่อนในประวัติศาสตร์โดยการต่อสู้แข่งขันระหว่างกลุ่มและชนชั้นต่าง ๆ นอกจากนี้ การใช้ฐานคิดอยู่บนหลักภาษาวีธีในการวิเคราะห์โครงสร้าง ทำให้เห็นลักษณะสองด้านของโครงสร้าง (Duality of Structure) คือ โครงสร้างมีทั้งด้านที่สร้างข้อจำกัดให้เกิดการดำรงอยู่ และด้านที่เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากโครงสร้างมีความสามารถเป็นทั้งผลผลิต (Product) และเงื่อนไข (Condition) ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและชนชั้นต่าง ๆ

การศึกษาวิชาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในลักษณะกรณีศึกษา (Case Study) ที่เลือกกรณีศึกษาแบบสุดขั้ว (Extreme - Cause - Sampling) เพื่อศึกษาเนื้อหาที่มีการพัฒนามากที่สุดในการปรากฏการณ์ของสังคมหนึ่ง ๆ โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral history) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-informants) และอาศัยตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulations) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและตีความเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์แบบภาษาวีธี

ผลการศึกษา

1. **ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง** พบว่า การก่อรูปโครงสร้างอำนาจแบบชั่วคราวในตัวเดียวในจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษา เกิดขึ้นจากความสำเร็จในการขับเคลื่อนของชนชั้นนำท้องถิ่นในการเชื่อมโยงเครือข่าย (Internetworking) และการกระชับเครือข่าย (Interlocking) ในความสัมพันธ์เชิงแนวนอนกับชนชั้นนำกลุ่มอื่น ในขณะที่ตัวเดียวกันก็สร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับกลุ่มและชนชั้นนำที่มีสถานภาพต่ำกว่า ดังนี้ (สินธุ์ชัย สุกรเสพย์, 2539, หน้า 145-147; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (1), สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2553; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (2), สัมภาษณ์ 1 มิถุนายน 2555)

1.1 การสร้างเครือข่ายกับนักการเมืองระดับชาติ โดยชนชั้นนำท้องถิ่นเป็นหัวคะแนนให้กับนักการเมืองหลาย ๆ คนที่ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2510 เราพบว่านักการเมืองระดับชาติที่ชนชั้นนำท้องถิ่นให้การสนับสนุนจะได้รับการเลือกตั้งเกือบทั้งหมด

1.2 การสร้างเครือข่ายอำนาจกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยชนชั้นนำท้องถิ่นพยายามเข้าไปจัดตั้งในหลาย ๆ รูปแบบ เช่น การผลักดันให้น้องเขยของตนเองเข้าไปเป็น “ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษา” รวมทั้งการผลักดันให้คนในเครือข่ายของตนเองเข้าไปดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นต้น

1.3 การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มข้าราชการในส่วนกลาง ตัวอย่างปรากฏการณ์รูปธรรมที่ชนชั้นนำท้องถิ่นพยายามสร้างเครือข่ายกับกลุ่มข้าราชการส่วนกลาง เช่น หากผู้ที่มีอำนาจรายนี้ทราบข่าวการเดินทางเข้ามาในจังหวัดของข้าราชการระดับสูง เขาก็จะติดต่อขอเข้าพบข้าราชการเหล่านั้นเพื่อหาโอกาสเข้าไปพุดคุยและขอให้บรรจุแผนพัฒนาจังหวัดเข้าไปในงบประมาณของประเทศ เป็นต้น

1.4 การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาค การสร้างเครือข่ายดังกล่าว เป็นการเชื่อมร้อยเครือข่ายทั้งในแนวนอนกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และในเชิงอุปถัมภ์กับข้าราชการทั่วไป บนฐานการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน การสร้างเครือข่ายในระยะแรกกลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาคเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ผู้มีอำนาจรายนี้ แต่เมื่อผู้มีอำนาจรายนี้สามารถสถาปนาโครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียวแล้ว กลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาคจะตกอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของผู้มีอำนาจรายนี้ กลุ่มข้าราชการส่วนภูมิภาคในเครือข่ายนี้ ยังหมายรวมถึงความพยายามในการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มทหาร ดังจะเห็นได้จากการผันงบประมาณของท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนโครงการการพัฒนาหน่วยทหารในพื้นที่ เช่น การสนับสนุนงบประมาณการสร้างอ่างเก็บน้ำในเขตทหารแห่งหนึ่งหรือการช่วยเหลือด้านเครื่องจักรในการตัดถนนและปรับปรุงภูมิทัศน์ในเขตทหาร เป็นต้น

1.5 การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอำนาจท้องถิ่นในอดีต เช่น การสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายอำนาจกับกลุ่มผู้มีอิทธิพลสองกลุ่มในจังหวัด โดยใช้วิธีการแบ่งพื้นที่ทางการเมืองให้กับกลุ่มอำนาจทางการเมืองทั้งสอง ขณะเดียวกัน ชนชั้นนำท้องถิ่นใหม่ก็จะไม่ดำเนินธุรกิจที่ซับซ้อนกับฐานเศรษฐกิจของกลุ่มอำนาจในอดีต เป็นต้น

1.6 การสร้างเครือข่ายกับชนชั้นนำท้องถิ่นอื่นในส่วนภูมิภาค โดยชนชั้นนำในจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษาได้เชื่อมร้อยเครือข่ายแนวนอนกับชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดใกล้เคียง ดังจะเห็นได้จากการสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับนักการเมืองในภูมิภาคที่เขาอาศัยอยู่ ที่มีบทบาท “เจ้าพ่อ” และ “เจ้าแม่” ในท้องถิ่น

1.7 การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มชนชั้นนำทุนที่เข้ามาลงทุนในพื้นที่ เช่น การช่วยนักธุรกิจรายหนึ่ง “เคลียร์” ในการจัดตั้งสวนอุตสาหกรรมในจังหวัด หรือการให้เงินสนับสนุนเมื่อธุรกิจของนายทุนรายใหญ่รายหนึ่งในเครือข่ายประสบปัญหา เป็นต้น

1.8 การสร้างเครือข่ายกับมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ชนชั้นนำท้องถิ่น เชื่อมร้อยกับอดีตอธิการบดีรายหนึ่งของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ รวมทั้งการผันงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่อยู่ในเครือข่ายของชนชั้นนำ เพื่อสนับสนุนการก่อสร้างอาคารสถานที่ภายในมหาวิทยาลัย

1.9 การสร้างเครือข่ายกับชาวบ้านในพื้นที่โดยวิธีการสะสมทุนทางสังคม คือ การสร้างภาพพจน์จากกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบริจาคเงินหลายสิบล้านบาท เพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ทั้งเรื่องการศึกษาของบุตรหลานและการดำรงชีพ การประกันผู้ต้องหาหรือการเจรจากับข้าราชการ เจ้าหน้าที่รัฐในกรณีที่เกิดความขัดแย้งกับประชาชน ผูกเด็กเข้าโรงเรียน เป็นต้น รวมทั้งการสนับสนุนองค์กรสาธารณะประโยชน์ องค์กรการกุศลต่าง ๆ และการบริจาคเงินส่วนตัวเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

ความสำเร็จของชนชั้นนำท้องถิ่นในการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มและชนชั้นนำต่าง ๆ ได้พัฒนาไปสู่การก่อรูปโครงสร้างอำนาจชั่วคราวของจังหวัดที่ศึกษา ในลักษณะที่เครือข่ายสร้างเปรียบเสมือนการก่ออิฐบล็อกทีละก้อน กระทั่งก่อรูปเป็นชั่วคราวที่สถาปนาขึ้นมาในช่วงปลายทศวรรษ 2530 อย่างชัดเจน เมื่อนักการเมืองในเครือข่ายชนชั้นนำท้องถิ่นได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบยกจังหวัดและเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ชนชั้นนำท้องถิ่นได้ใช้โครงสร้างอำนาจชั่วคราวเป็นเงื่อนไขเอื้อในการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้สถานการณ์การเมืองที่เปลี่ยนแปลง ตัวอย่าง เช่น เมื่อมีการดำเนินนโยบายกระจายอำนาจหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ชนชั้นนำท้องถิ่นได้อาศัยนโยบายดังกล่าวนี้ปรับเครือข่ายของตนเองจากเดิมที่มีตัวเชื่อม (Node) เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปรับมาเป็นนักการเมืองในองค์กรปกครองท้องถิ่น กล่าวได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นองค์กรการบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษนั้น บุคคลในเครือข่ายของผู้มีอำนาจรายนี้จะเข้าไปดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารเกือบทั้งหมด

นอกจากนี้ ชนชั้นนำท้องถิ่นยังผนวกการเมืองของภาคประชาชนเข้าในเครือข่ายโครงสร้างอำนาจ โดยชนชั้นนำดังกล่าวส่งคนในเครือข่ายของตนเองเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน เช่น การจัดตั้งภาคประชาชนในเขตเทศบาล โดยการส่งคนในเครือข่ายของตนเองเข้าดำรงตำแหน่งประธานประชาคม เพื่อให้ประชาคมนี้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาและเห็นชอบแผนพัฒนาของเทศบาลตามข้อกำหนดของกฎหมาย เป็นต้น (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (3), สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2553)

2. ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่สอง พบว่า เมื่อพิจารณาถึงการสะสมความมั่งคั่งของชนชั้นนำท้องถิ่นในโครงสร้างอำนาจชั่วคราว พบว่ามีลักษณะของการสะสมทุนเบื้องต้น (Primitive accumulation) กล่าวคือ เป็นการสะสมทุนก่อนการครอบงำของวิธีการผลิตแบบทุนนิยมโดยการสะสมทุนดังกล่าว อาศัยกลไกนอกพลังทางเศรษฐกิจโดยตรง (Direct Extra-Economic Forces) กระบวนการสะสมทุนของผู้ชนชั้นนำท้องถิ่นมีพัฒนาการ

2.1 การเป็นผู้ประกอบการรายย่อย ในช่วงทศวรรษ 2500 ถึงต้นทศวรรษ 2510 ก่อนก้าวสู่การเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ในท้องถิ่น ผู้นำเครือข่ายอำนาจมีฐานะเป็นผู้ผลิตอิสระรายย่อย (Petty Commodity Producer) ในท้องถิ่น จุดเริ่มต้นในการประกอบอาชีพของนายทุนรายนี้ เริ่มเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากการเป็นเด็กทำยรถประจำทางสายหนึ่ง หลังจากนั้นก็พัฒนาไปเป็นกระเปารถและคนขับรถประจำทางตามลำดับ ต่อมาเมื่อสามารถเก็บเงินได้จำนวนหนึ่งเขาก็ตัดสินใจเป็นเจ้าของธุรกิจเดินรถประจำทางเอง โดยการซื้อรถกระบะเพื่อใช้รับส่งผู้โดยสารในเส้นทางแห่งหนึ่ง อย่างไรก็ตามแล้วแต่ กิจการดังกล่าวก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากมีปัญหาเรื่องของการแย่งชิงผู้โดยสาร กระทั่งเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกับเจ้าของรถประจำทางรายอื่น ๆ ประกอบกับรายได้จากค่าโดยสารก็ไม่มากพอ ทำให้ผู้นำเครือข่ายตัดสินใจเลิกประกอบอาชีพดังกล่าว หลังจากประสบ

ความล้มเหลวจากการประกอบอาชีพบนฝั่ง ผู้มีอำนาจรายนี้ก็หันหน้าลงสู่ทะเล โดยการเข้าไปเป็นลูกจ้างเรือประมง ต่อมาก็หันไปขับรถส่งอาหารทะเลตามตลาดต่าง ๆ ต่อมาเมื่อได้แต่งงานกับลูกสาวเจ้าของท่าเรือแห่งหนึ่ง ผู้นำเครือข่ายอำนาจรายนี้ก็ได้ลงทุนซื้อเรือประมงหนึ่งลำเพื่อออกหาปลาในท้องทะเล

2.2 การสะสมทุนในยุคธุรกิจใต้ดิน ช่วงกลางทศวรรษ 2510 ถึงกลางทศวรรษ 2520 จุดเปลี่ยนไปสู่การสะสมทุนเกิดขึ้นเมื่อกลางทศวรรษ 2510 เมื่อผู้นำเครือข่ายรายนี้มีโอกาสรู้จักกับนักธุรกิจชาวฝรั่งเศสคนหนึ่ง ที่เข้าไปลงทุนทำกิจการน้ำมันในประเทศกัมพูชา และในเวลาต่อมา นักธุรกิจรายนี้ได้ชักชวนให้เขาเข้าพบกับรองนายกรัฐมนตรีของประเทศกัมพูชา กระทั่งผู้นำเครือข่ายได้สัมปทานเข้าไปจับปลาในเขตน่านน้ำของประเทศกัมพูชา ผลจากการได้สัมปทานครั้งนี้นำมาซึ่งรายได้มหาศาลจากการมีข้อตกลงที่ผู้นำเครือข่ายทำกับเรือประมงรายอื่น ๆ ที่เข้ามาเป็นเครือข่าย เพราะในข้อตกลงกำหนดให้เจ้าของเรือประมงทุกลำต้องแบ่งกำไรโดยไม่หักค่าใช้จ่ายร้อยละ 20 ให้กับนำเครือข่ายในฐานะที่เป็นเจ้าของสัมปทาน (เวียงรัฐ เนติโพธิ์, 2531, หน้า 83; ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคิต พิริยะรังสรรค์, 2537)

ด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทย - กัมพูชาในช่วงเวลาดังกล่าวค่อนข้างที่จะปลอดภัยจากการควบคุม ตรวจสอบและการจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้ผู้มีอำนาจรายนี้สามารถดำเนินธุรกิจใต้ดินอื่นควบคู่ไปกับการเป็นเจ้าของสัมปทาน เช่น การค้าของเถื่อนหรือของหนีภาษี ประเภทเหล้าและบุหรี่เถื่อน รวมทั้งการขนเงินดอลลาร์ที่ได้จากทหารอเมริกันไปขายยังตลาดมืดในประเทศกัมพูชา เป็นต้น ธุรกิจการประมงของนายทุนรายนี้สิ้นสุดลงหลังจากเริ่มดำเนินการประมาณสามปี เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ของกัมพูชา ประกอบกับราคาน้ำมันที่ถีบตัวสูงขึ้น ทำให้ธุรกิจดังกล่าวเริ่มมีกำไรน้อยลง (หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก, 2546, หน้า 3)

หลังจากการเลิกประกอบธุรกิจประมงในช่วงปลายทศวรรษ 2510 ผู้นำเครือข่ายรายนี้ก็ผันตัวเองเข้าสู่การประกอบธุรกิจก่อสร้างประเภท บ่อลูกรัง ขุดหน้าดินชายและการรับเหมาก่อสร้าง สาเหตุที่ทำให้เขาให้ความสนใจธุรกิจประเภทนี้ เป็นผลจากเศรษฐกิจของจังหวัดแห่งนี้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากการเข้ามาลงทุนของนายทุนทั้งภาค การเกษตรกรรม อุตสาหกรรมหรือการปรับปรุงเส้นทางการคมนาคมขนส่ง ภายในจังหวัดและระหว่างจังหวัด การพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการและ โครงสร้างพื้นฐานประเภทต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัด (เวียงรัฐ เนติโพธิ์, 2531, หน้า 130-131)

นอกจากธุรกิจก่อสร้างแล้ว ในช่วงเวลาดังกล่าวผู้นำเครือข่าย รายนี้ยังจัดตั้งบริษัทเพื่อรองรับธุรกิจท่องเที่ยวและบริการหลากหลายบริษัท ไม่ว่าจะเป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจการโรงแรม บริษัทที่ดำเนินธุรกิจการเป็น นายหน้าขายสุรา รวมทั้งดำเนินธุรกิจได้ดินบางประเภท เช่น การเป็นเจ้าของ หวยเถื่อน เป็นต้น กล่าวได้ว่าธุรกิจเหล่านี้นอกจากจะเป็นเครื่องมือในการสร้าง ความมั่งคั่งให้กับผู้มีอำนาจรายนี้แล้ว ยังเปรียบเสมือนเครื่องมือในการสร้าง และขยายเครือข่ายในระดับท้องถิ่น ดังกรณีจะเห็นได้จากการกระจายผล ประโยชน์ในธุรกิจต่าง ๆ ให้กับบุคคลในเครือข่าย โดยเฉพาะกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งข้าราชการในจังหวัด

2.3 การสะสมทุนในยุคธุรกิจที่เป็นทางการ ช่วงกลางทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา นับตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ถือได้ว่า ผู้นำเครือข่ายอำนาจรายนี้พยายามปรับฐานทางเศรษฐกิจของตนเองอีกครั้ง โดยการหันไปให้ความสำคัญกับธุรกิจการบริการและรับเหมาก่อสร้างมากขึ้น ที่เป็นเช่นนั้นเพราะการขยายตัวของการท่องเที่ยวภายในจังหวัด ขณะเดียวกัน ในช่วงเวลาดังกล่าวก็เกิดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม อันเป็นผลจาก โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมในภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ ซึ่งพื้นที่แห่งหนึ่ง ในจังหวัดถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ในการประกอบภาคอุตสาหกรรม

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเข้ามายังจังหวัดดังกล่าว ก่อให้เกิดความต้องการที่ดินเพื่อจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมและโรงงานอุตสาหกรรม เป็นจำนวนมาก สถานการณ์เช่นนี้กลายเป็นช่องทางให้ผู้นำเครือข่ายรายนี้ ขยายการสะสมทุนเข้าสู่ธุรกิจค้าขายที่ดิน* ธุรกิจการค้าที่ดินดังกล่าวสามารถ สร้างกำไรจำนวนมากมหาศาล เพราะราคาที่ดินบางแห่งสร้างกำไรให้กับผู้นำ เครือข่ายรายนี้กว่าเท่าตัว เช่น ที่ดินที่เป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมแห่งหนึ่ง ซึ่งมาประมาณไร่ละ 90,000 บาท แต่สามารถขายให้กับนักลงทุนถึงไร่ละ 170,000 บาท หรือที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเกิดจากการได้รับสัมปทานบ่อลูกรัง ที่ซื้อมาในราคาไร่ละ 3,000 - 5,000 บาท แต่สามารถขายได้ถึงไร่ละ 500,000 -1,200,000 บาท เช่นเดียวกันกับที่ดินในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลกแห่งหนึ่งที่เขาซื้อมาเพียงไร่ละ 40,000 บาท แต่สามารถขายได้ถึงไร่ละ ไม่ต่ำกว่า 10 ล้านบาท เป็นต้น (สินธุ์ชัย สุกรเสพย์, 2539, หน้า 60; ผู้นำ เครือข่ายอำนาจ (1) ให้สัมภาษณ์สำนักข่าวไอทีวี, ม.ป.ป.)

นอกจากนี้ ธุรกิจการค้าที่ดินอุตสาหกรรมยังส่งผลเชื่อมโยง (Linkage Effect) ต่อธุรกิจรับเหมาก่อสร้างของนายทุนผู้นี้ด้วย เพราะบริษัทรับเหมาก่อสร้างของเขาสามารถเข้าไปดำเนินก่อสร้างต่อเนื่อง ในนิคมอุตสาหกรรม เช่น การปรับที่ ถมที่ หรือในบางกรณีก็เข้าไปดำเนินการ ก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

ในกรณีของการขยายตัวของการท่องเที่ยวในจังหวัด ทำให้ ผู้นำเครือข่ายรายนี้ขยายฐานการสะสมทุนของตนเองและเครือข่ายเข้าสู่ธุรกิจ การท่องเที่ยวและบริการ ทั้งในรูปแบบของธุรกิจการโรงแรม สถานบันเทิง กิจการ

* สาเหตุที่ทำให้นายทุนท้องถิ่นรายนี้มีที่ดินเป็นจำนวนมากนั้น เกิดขึ้นจากหลาย ๆ ปัจจัย ทั้งการที่มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งเดือดร้อนเรื่องเงินจึงนำที่ดินมาขายให้กับเขาในราคาที่ถูกลง ขณะที่อีกปัจจัยหนึ่งเกิดขึ้นจากการกว้านซื้อที่ดินในพื้นที่ต่าง ๆ โดยมีลูกน้องและพรรคพวก เป็นผู้ติดต่อประสานงานช่วยจัดหาที่ดินมาขายต่อให้

ขนส่ง เช่น ในช่วงกลางทศวรรษ 2520 มีการจัดตั้งบริษัทเพื่อประกอบธุรกิจเดินรถประจำทางระหว่างจังหวัดและธุรกิจการโรงแรม ช่วงต้นทศวรรษ 2530 ผู้นำเครือข่ายพยายามผูกขาดโรงแรมในพื้นที่ โดยการรวมกิจการโรงแรมอีก 3 แห่ง ในสถานที่ท่องเที่ยวชื่อดังภายในจังหวัด ต่อมาได้ลงทุนในด้านธุรกิจสถานบันเทิงประเภท อาบ อบ นวด รวมถึงธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเลี้ยงกุ้ง ซึ่งในช่วงเวลานั้นขยายตัวอย่างมากในพื้นที่ภาคตะวันออก เมื่อพิจารณาถึงธุรกิจการโรงแรมกล่าวได้ว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ตระกูลของผู้มีอำนาจรายนี้ได้มีการพัฒนาธุรกิจประเภทนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวชื่อดังระดับประเทศแห่งหนึ่ง เช่น การทุ่มงบประมาณกว่า 330 ล้านบาท เพื่อก่อสร้างโรงแรมในแบบของบูติกไฮเต็ล การลงทุนปรับปรุงโรงแรมที่ตระกูลได้ทำสัญญาเช่าบริหารจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2510 ด้วยงบประมาณกว่า 400 ล้านบาท การปรับปรุงโรงแรมแห่งหนึ่งเพื่อรองรับการสัมมนาแบบครบวงจรด้วยงบประมาณ 30 ล้านบาท เป็นต้น

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2540 ได้ขยายฐานการสะสมทุนเข้าสู่ อสังหาริมทรัพย์และบ้านจัดสรร โดยผู้นำเครือข่ายได้ลงทุนในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และบ้านจัดสรร ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ตระกูลของผู้มีอำนาจรายนี้ได้ลงทุนก่อสร้างโครงการที่สำคัญ ๆ เช่น การลงทุนโครงการบ้านจัดสรรแห่งหนึ่งบนเนื้อที่ประมาณ 94 ไร่ ซึ่งมีมูลค่าโครงการประมาณ 1,000 ล้านบาท การลงทุนก่อสร้างคอนโดมิเนียมการลงทุนก่อสร้างอาคารพาณิชย์ เป็นต้น*

* เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนรายได้ของนายทุนท้องถิ่นรายนี้ พบว่า มีการประมาณการรายได้จากธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ของตนเอง ดังต่อไปนี้ คือ รายได้จากการรับเหมาก่อสร้าง 50 เปอร์เซ็นต์ รายได้จากธุรกิจการโรงแรม 30 เปอร์เซ็นต์และรายได้จากโครงการอสังหาริมทรัพย์ 20 เปอร์เซ็นต์

กล่าวได้ว่า ธุรกิจของผู้นำเครือข่ายรายนี้ขยายตัวอย่างมาก ภายหลังจากที่พรรคการเมืองที่ผู้มีอำนาจรายนี้สนับสนุน ก้าวขึ้นมาเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลในช่วงปลายทศวรรษ 2530 โดยเฉพาะธุรกิจในกลุ่มรับเหมาก่อสร้าง ที่ได้รับโครงการก่อสร้างโรงพยาบาลและบ่อบำบัดน้ำเสียจากหน่วยงานราชการแห่งหนึ่ง หลังจากนั้นบริษัทแห่งนี้ก็สามารถเอาชนะการประมูลและได้รับโครงการก่อสร้างจากหน่วยงานราชการอีกหลายแห่ง โดยในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาบริษัทแห่งนี้ ได้เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการภายใต้งบประมาณกว่า 2,200 ล้านบาท*

การบริหารจัดการธุรกิจในตระกูลของผู้มีอำนาจรายนี้ พบว่า ใช้การจัดการแบบธุรกิจครอบครัวจีน โดยมีลูกสาวเปรียบเสมือนผู้จัดการกงสีที่คอยดูแลธุรกิจของครอบครัวทั้งหมด อย่างไรก็ตาม เราพบว่ามีการปรับระบบกงสีให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน กล่าวคือ รูปแบบของการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากระบบกงสีนั้นจะไม่ใช้การแบ่งปันในลักษณะที่ทุกคนในครอบครัวได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน แต่รูปแบบการจัดสรรผลประโยชน์นั้นจะออกมาในลักษณะที่สมาชิกครอบครัวคนใดที่ทำงานให้กับกงสีมากก็จะต้องได้รับผลประโยชน์มากกว่าคนอื่น ๆ ในครอบครัว ผลของการบริการแบบระบบกงสีได้ช่วยการสะสมทุนและความมั่งคั่งของครอบครัวผู้นำเครือข่ายจะเห็น

* ประกอบไปด้วย โครงการก่อสร้างอาคารของโรงพยาบาลแห่งหนึ่งงบประมาณ 159 ล้านบาท, โครงการก่อสร้างบ้านพักพนักงานท่าเรืองบประมาณ 230 ล้านบาท, โครงการก่อสร้างที่ทำการศาลแขวงและสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาประมาณ 150 ล้านบาท, โครงการก่อสร้างถนนตามผังเมืองรวม 192 ล้านบาท, โครงการปรับปรุงหลวงแผ่นดินงบประมาณ 81 ล้านบาท, โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยวงบประมาณ 46 ล้านบาท, โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ ณ สถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งงบประมาณ 91 ล้านบาท, โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ ณ สถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งงบประมาณ 59 ล้านบาท, โครงการก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียของเทศบาลแห่งหนึ่งงบประมาณ 565 ล้านบาท และโครงการก่อสร้างศูนย์กำจัดขยะรวม (ร่วมทุนกับบริษัทในเครือข่าย) งบประมาณ 626 ล้านบาท

ภาพสะท้อนของความมั่งคั่งถูกถ่ายทอดออกมา เมื่อผู้มีอำนาจรายนี้ให้สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์แห่งหนึ่งช่วงต้นทศวรรษ 2540 เกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งหมดของเขาทั้งในรูปของสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ที่มีการประมาณการว่าหากนำมารวมกันแล้วน่าจะมีมูลค่ากว่า 10,000 ล้านบาท

กล่าวโดยสรุปแล้วจะพบว่า ความมั่งคั่งของชนชั้นนำที่เป็นโครงสร้างอำนาจชั่วคราวในช่วงเดียวของจังหวัดที่ศึกษาเป็นผลมาจากการสะสมทุนในธุรกิจที่ดินและธุรกิจที่เป็นทางการโดยเชื่อมโยงกับอำนาจทางการเมือง กล่าวคือ ชนชั้นนำในท้องถิ่นที่สามารถสะสมทุนและสร้างความมั่งคั่งทางธุรกิจขึ้นมาในระดับหนึ่งจนกลายเป็นอำนาจทางเศรษฐกิจ หลังจากนั้นก็จะแปรเปลี่ยนอำนาจทางเศรษฐกิจให้เป็นพลังทางการเมือง เมื่อสามารถเข้าสู่อำนาจทางการเมืองแล้วก็แปรเปลี่ยนอำนาจทางการเมืองให้หนุนเสริมฐานทางเศรษฐกิจ อันนำมาซึ่งผลประโยชน์ในรูปของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในเวลาต่อมา

3. ข้อค้นพบข้อที่สามตามวัตถุประสงค์ข้อที่สาม พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเครือข่ายอำนาจในโครงสร้างอำนาจแบบชั่วคราวเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2540 จากปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก เกิดจากการเปลี่ยนเครือข่ายอำนาจภายหลังจากนายทุนกลุ่มใหม่ในระดับชาติใหม่ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง การเข้ามามีอำนาจทางการเมืองของนายทุนใหม่เหล่านี้ทำให้นายทุนท้องถิ่นแบบเจ้าพ่อถูกทำลายฐานทางธุรกิจในลักษณะที่ใช้อิทธิพลลง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งนายทุนท้องถิ่นจะถูกกำกับโดยนายทุนใหญ่ระดับชาติ ดังนั้น ทุนท้องถิ่นจำเป็นต้องทำพันธมิตรนายทุนระดับชาติที่ครองอำนาจเพื่อความอยู่รอด (เกษียร เตชะพีระ, 2547, หน้า 37-47)

ประการที่สอง การเผชิญกับคดีร้ายแรงของผู้นำในโครงสร้างอำนาจแบบชั่วคราว ดังนั้น เมื่อขาดซึ่งผู้นำทางการเมืองที่เปี่ยมไปด้วยอำนาจ

บารมี อำนาจเงิน และอำนาจในเชิงอิทธิพล ทำให้โครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่น ขั้วเดียวในจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษา ได้รับการทำลายจากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ทั้งกลุ่มบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียวหรือกลุ่มคนที่เป็ นคู่แข่งทางการเมือง รวมถึงกลุ่มอำนาจกลุ่มใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในจังหวัดที่เป็น กรณีศึกษา ด้วยสถานการณ์เช่นนี้ผลักดันให้เกิดผู้นำรุ่นที่สองของเครือข่าย ซึ่งเป็นคนในครอบครัวก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำเครือข่าย แม้ในช่วงแรกผู้นำรุ่นสอง จะสามารถประสานกลุ่มคนต่าง ๆ ในเครือข่ายเอาไว้ได้ แต่ในช่วงต้นทศวรรษ 2550 ก็เริ่มเห็นรอยร้าวเกิดขึ้น (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (4), สัมภาษณ์ 7 สิงหาคม 2553; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (5), สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2552)

ปรากฏการณ์รูปธรรมที่ตอกย้ำให้เห็นถึงการสั่นคลอนของโครงสร้าง อำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียวในจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษา คือ การพ่ายแพ้ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้กับผู้สมัครจากพรรคการเมืองหนึ่ง เมื่อต้นทศวรรษ 2550 การสั่นคลอนโครงสร้างอำนาจได้ก่อให้เกิดการรวมตัว กันของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่ครั้งหนึ่งเคยถูกโครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียว กดทับเอาไว้ กระทั่งก่อรูปเป็นเครือข่ายอำนาจใหม่ในจังหวัด กลุ่มเครือข่าย อำนาจใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวนี้มี 2 กลุ่มหลัก คือ ๆ

1. กลุ่มเครือข่ายอำนาจที่รวมตัวภายใต้ร่มของพรรคการเมืองเก่าแก่ พรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มนักการเมืองในจังหวัด กลุ่มอดีต ข้าราชการที่เคยมีบทบาทในจังหวัดที่เป็นกรณีศึกษา คนในเครือข่ายโครงสร้าง อำนาจเอง รวมถึงแกนนำในการขับไล่รัฐบาลที่ถูกจัดตั้งโดยกลุ่มนายทุนใหม่ ในพื้นที่ (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (6), สัมภาษณ์ 12 กุมภาพันธ์ 2553; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (7), สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2553)

2. กลุ่มเครือข่ายอำนาจที่รวมตัวกันภายใต้พรรคการเมืองใหม่ ของ กลุ่มนายทุนใหม่ เครือข่ายอำนาจกลุ่มนี้ประกอบไปด้วยนักการเมืองที่แยกตัว ออกมาจากเครือข่ายอำนาจเดิม กลุ่มนักการเมืองที่เคยเป็นคู่แข่งทางการเมือง ของกลุ่มเครือข่ายอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียวและกลุ่มนายทุนท้องถิ่นรวมทั้ง กลุ่มคนที่ต้องการเข้าสู่วงการการเมืองโดยอาศัย “กระแสสี่เสือ”

สถานการณ์ทางการเมืองเช่นนี้ทำชนชั้นนำท้องถิ่นของโครงสร้างอำนาจเดิมต้องผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดโครงสร้างอำนาจแบบชั่วเดิ่นชั่วเดียว ให้ดำรงอยู่ต่อไป โดยอาศัยกลไกและยุทธศาสตร์ในการบริหารเครือข่ายในรูปแบบใหม่ คือ

1. การปรับยุทธศาสตร์ให้ความสำคัญกับการเมืองในระดับท้องถิ่นมากขึ้น แม้ก่อนหน้านี้เครือข่ายอำนาจกลุ่มนี้จะทำงานการเมืองในระดับท้องถิ่นควบคู่ไปกับการทำงานการเมืองในระดับชาติ แต่การทำงานการเมืองในระดับท้องถิ่นในอดีตที่ผ่านมา นั้น จะเป็นลักษณะของการส่งคนในเครือข่ายของตนเองให้เข้าไปเป็นผู้บริหารในองค์กรปกครองท้องถิ่นที่สำคัญ ๆ แต่ช่วงหลังจะเห็นได้ว่าผู้นำเครือข่ายรุ่นสองหลายคนได้เข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารงานองค์กรปกครองท้องถิ่นแทนคนในเครือข่าย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะองค์กรปกครองท้องถิ่นเหล่านี้มีงบประมาณมหาศาล ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้องค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นกลไกในการประสานเครือข่ายอำนาจเอาไว้ (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (8), สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2553)

2. ยุทธศาสตร์การทำงานการเมืองในเชิงวัฒนธรรม การทำงานการเมืองในเชิงวัฒนธรรม ในที่นี้หมายถึง การใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการขยายฐานเสียงและความชอบธรรมในการปกครองเพื่อใช้แทนที่กลไกทางด้านอิทธิพลที่ไม่เป็นทางการ การทำงานการเมืองในเชิงวัฒนธรรมนี้เห็นได้จากการให้น้ำหนักในการทำงานด้านการส่งเสริมการกีฬา การส่งเสริมการท่องเที่ยวและงานด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากบุคคลในเครือข่ายอำนาจนี้ก็คือ กีฬาฟุตบอล การเข้ามามีบทบาทในด้านการกีฬาของผู้นำกลุ่ม เราพบว่าในช่วงที่กระแสฟุตบอลของเมืองไทยกำลังโด่งดังนั้น จะส่งผลกระทบต่อฐานเสียงทางการเมือง ซึ่งปรากฏการณ์นี้เห็นได้จากการให้สัมภาษณ์นิตยสารทางด้านกีฬาของคนในกลุ่มที่ว่าคะแนนเสียงที่ได้รับส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากแฟนบอลของสโมสรที่ลงคะแนนให้จนสามารถเอาชนะคู่แข่งทางการเมืองได้

3. การจัดตั้งพรรคการเมืองท้องถิ่นที่เป็นทางการในช่วงกลางทศวรรษ 2550 ผู้นำเครือข่ายอำนาจชั่วคราวร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อใช้เป็นฐานในการทำงานระดับชาติ เพื่อสร้างความชอบธรรมโดยทำให้ผู้คนในสังคมเห็นว่าพรรคการเมืองท้องถิ่นเป็นพรรคที่ทำงานให้กับผู้คนในพื้นที่เป็นหลัก (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (9), สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2554)

การปรับยุทธศาสตร์และกลไกทางการเมืองใหม่ทำให้การสืบทอดโครงสร้างอำนาจแบบชั่วคราวให้ดำรงอยู่ก็เกิดผลเป็นรูปธรรม กล่าวคือ โครงสร้างอำนาจแบบชั่วคราวที่ครั้งหนึ่งเกิดรอยร้าว กระทั่งถูกสั่นคลอนสามารถที่จะประสานและเชื่อมรวมกันได้อีกครั้งหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากชัยชนะในการเลือกตั้งระดับชาติช่วงกลางทศวรรษ 2550 และผลักดันให้คนในเครือข่ายเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีได้อีกครั้งหนึ่ง ไม่เพียงแต่ความสำเร็จในการช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองในระดับชาติเท่านั้น ในทางการเมืองท้องถิ่น เครือข่ายอำนาจของกลุ่มนี้ ก็สามารถเข้าไปช่วงชิงอำนาจทางการเมืองคืนจากกลุ่มเครือข่ายอำนาจใหม่ในหลายพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถรักษาพื้นที่ทางการเมืองท้องถิ่นที่สำคัญ ๆ เอาไว้ได้เกือบทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง

การอภิปรายผล

เมื่อเปรียบเทียบข้อค้นพบของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ กับองค์ความรู้เชิงทฤษฎีเกี่ยวข้องที่มีอยู่เดิม พบว่า งานวิจัยนี้นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ผลการวิจัยสนับสนุนทฤษฎีโครงสร้างอำนาจแบบผสมผสานระหว่างชนชั้นนำและระบบอุปถัมภ์ว่ายังเป็นโครงสร้างอำนาจหลักในท้องถิ่นไทย กล่าวคือ การสถาปนาโครงสร้างอำนาจชั่วคราวเป็นผลมาจากการสร้างเครือข่ายระหว่างชนชั้นนำกับประชาชนในรูปแบบอุปถัมภ์เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า มีพลวัตของ

ระบบอุปถัมภ์ตามแนวคิดของเจมส์ สก็อต (James Scott, 1972) ที่เสนอว่า ระบบอุปถัมภ์มีพลวัตในลักษณะการปรับจากแบบดั้งเดิมมาสู่แบบสมัยใหม่ ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบลักษณะอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่

คุณลักษณะ	แบบดั้งเดิม	แบบสมัยใหม่
1. ความต่อเนื่องยาวนาน	ยาวนานกว่า	ช่วงสั้นกว่า
2. ขอบเขตการแลกเปลี่ยน	ความหลากหลายรอบด้าน	จำเพาะเจาะจงบางเรื่อง เช่น การหาเสียงเลือกตั้ง
3. ฐานทรัพยากร	มาจากภายในท้องถิ่น	มาจากภายนอก
4. ลักษณะทรัพยากรที่ใช้ในการแลกเปลี่ยน	คุณค่าทางจิตใจมากกว่า ผลประโยชน์ทางวัตถุ	ผลประโยชน์ทางวัตถุ มากกว่าคุณค่าทางจิตใจ
5. การควบคุมทรัพยากร	เกือบผูกขาด	ไม่ค่อยผูกขาด
6. ความแตกต่างระหว่างสมาชิกเครือข่าย	ไม่ค่อยแตกต่าง	แตกต่างกันมาก
7. หลักประกันของสมาชิกเครือข่าย	เข้มข้นมาก	เข้มข้นน้อย

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับการสะสมทุน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การสะสมทุนในท้องถิ่นนั้น เป็นการสะสมทุนเบื้องต้น (Primitive Accumulation of Capital) กล่าวคือ เป็นการสะสมทุนก่อนเกิดวิถีการผลิตแบบทุนนิยม โดยใช้กลไกการสะสมทุนนอกเหนือจากกลไกทางเศรษฐกิจ การสะสมเบื้องต้นดังกล่าวจะมีการพัฒนาจากธุรกิจใต้ดินไปสู่ธุรกิจที่เป็นทางการ พบว่าการสะสมทุนเบื้องต้นในปัจจุบันจะเป็นพื้นฐานไปสู่การสะสมทุนในวิถีการผลิตแบบทุนนิยม (Capitalist Accumulation of Capital) ต่อไปในอนาคต

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตซ้ำ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การผลิตซ้ำไม่ได้เกิดขึ้นในมิติเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ภายใต้บริบทของความเปลี่ยนแปลง กลุ่มชนชั้นนำได้ทำการผลิตซ้ำทางสังคม การเมือง วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง แยกย่อย ผ่านการสร้างมายาคติและจินตภาพบางอย่างในการครองความคิด และอำนาจไว้ซึ่งอำนาจนาในสังคม การผลิตซ้ำเพื่อรักษาไว้สิ่งหนึ่งจะมีผลต่อการดำรงอยู่ของอีกหลาย ๆ สิ่งตามมา เช่น การผลิตซ้ำเพื่อครองอำนาจนำทางการเมืองมีผลต่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องโครงสร้างอำนาจและการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในจังหวัดแห่งหนึ่งของภาคตะวันออก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะเชิงนโยบายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. เพิ่มความสามารถขององค์กรภาคประชาชนในการต่อรองกับกลไกของรัฐท้องถิ่น ในการนี้ควรมีมาตรการเบื้องต้นที่สำคัญ คือ การแก้ไขกฎหมายให้ผู้บริหารท้องถิ่นสามารถดำรงตำแหน่งได้เพียง 2 วาระติดต่อกัน โดยต้องมีการเว้นวรรคเพื่อป้องกันปัญหาการผูกขาดอำนาจในท้องถิ่น
 2. การจัดตั้งองค์กรประชาสังคมท้องถิ่น เพื่อเป็นกลไกในการสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมท้องถิ่น
 3. ปฏิรูประบบราชการ เพื่อให้กลไกราชการรองรับกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในสังคมและท้องถิ่นไทย
 4. การสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการให้การศึกษา (Civic Education)
-
-

รายการอ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ. (2547). ระบอบทักษิณ. *ฟ้าเดียวกัน*, 2(1), 37-55.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2552). *โครงสร้างอำนาจ การกระจุกตัวของ ความมั่งคั่ง และความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ความคิดคำนึงทาง แนวคิดทฤษฎี*. เอกสารประกอบการบรรยายการวิจัยโครงสร้างอำนาจ 12 พฤษภาคม 2552. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะสังสรรค์. (2537). *คอร์ปชั่นกับประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (1). (2553, 14 สิงหาคม). บุคคลในเครือข่าย. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (2). (2553, 1 มิถุนายน). บุคคลในเครือข่าย. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (3). (2553, 30 มกราคม). แกนนำภาคประชาชน ในจังหวัด. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (4). (2553, 7 สิงหาคม). อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในจังหวัด. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (5). (2552, 28 กรกฎาคม). อดีตนายกองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (6). (2553, 12 กุมภาพันธ์). อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในจังหวัด. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (7). (2553, 28 สิงหาคม). อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในจังหวัด. สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (8). (2553, 5 สิงหาคม). ข้าราชการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (9). (2554, 16 มิถุนายน). บุตรชายผู้นำเครือข่ายและอดีตรัฐมนตรี. สัมภาษณ์.

ระดม วงษ์น้อย. (2527). *แนวคิดเรื่องชนชั้นนำและการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน*. กรุงเทพฯ: ธีรานุสรณ์การพิมพ์.

เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2531). $\text{ธุรกิจนักเลง} + \text{นักเลงธุรกิจ} = \text{นักธุรกิจ กึ่งนักเลง}$. *จดหมายข่าวสังคมศาสตร์*, 11(1), 82-103.

สินธุ์ชัย ศุกรเสพย์. (2539). *บทบาทของเจ้าพ่อในการเมืองไทย พ.ศ. 2517-2535*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก. (2546, 19 พฤษภาคม). *ด้านมืด “เจ้าพ่อ” ความมั่งคั่งจากธุรกิจเถื่อน*. หน้า 3.

Riggs, F. W. (1966). *Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Polity*. Honolulu: East West Center Press.

McVey, R. (2000). *Money & Power in Provincial Thailand*. Copenhagen, DK: Nordic Institution of Asia Studied.

Scott, J. C. (1972). *The Moral Economy of the Peasant*. New Haven: Yale University Press.

